

brojna izdanja *Judite* posezala za Jagićevom teksturom. Naime, Marulićeva metafora skromnosti, »u vaših knjigah bolju nahodite«, koja se odnosi na Balistrilicevo poznavanje iste zgrade, prikazane u Bibliji, bila bi vrlo logična. Priča, metaforički predstavljena kao »žita rukovet, koju u vaših knjigah polju nahodite«, u literaturi onoga vremena, kao usporedba, posve je nepoznata (D. Novaković, P. Pavličić). Tako se Marulićeva jezična i stilska zrelost u cjelokupnom promišljanju djela, njegovo traganje za originalnim, urešenim govorom, i na ovom mjestu može odčitati.

Bogatstvom primjera Mogušev *Rječnik Marulićeve »Judite«* još nas je prisnije spojio sa zlatnim osnovom naše umjetničke epike, i Marulićevom riječi. U njoj se najtočnije odzrcaljuje duh vremena, duh grada i naroda u kojem je nastajala. Pa koliko je ova knjiga vokabular *Judite* (svake njezine riječi, svakog značenja), toliko je i svojevrsan mali leksikon Marulićeva univerzuma.

Moguš je, u Napomeni *Juditinu* Rječniku iz 1988, istakao da se više od »polovice Marulićevih riječi rabi i danas«, pa je to ne samo dokaz »kontinuiteta« hrvatskoga književnog jezika, nego i potvrda da je »tom kontinuitetu bitno pridonio i sam Marulić«.

Uvjereni smo da će novo izdanje *Judite*, istumačeno Moguševim Rječnikom, tečajem vremena učiniti da Marulićev leksik, u suvremenom hrvatskom izričaju, bude još nazočniji.

Bit će to najljepše »naslidovanje«, kojemu težimo!

Ivo Frangeš

MARKO MARULIĆ, *JUDITA*. Prepjevao i komentirao Nikica Kolumbić, Golden marketing, Zagreb, 2001, 110 stranica

Profesor Nikica Kolumbić dugo je već marulolog. Još 1950, u studentskim svojim danima, u koautorstvu je objavio članak »Marko Marulić i naša književna historija«. Dugo nakon toga (1971) u splitskom se *Vidiku* pojavljuje njegov prinos »Marulićeva 'Judita' u suvremenom jezičnom ruhu«, a to je prilog što neposredno najavljuje knjigu o kojoj pišemo. I danas se sjećam s kakvim sam uzbuđenjem pregledavao to prvo pjevanje prepjeva *Judite*. Poslije, 1985, pojavio se na kraju 6. broja *Foruma* cjeloviti prepjev *Judite* posvećen Marijanu Matkoviću, upravo tada umrlom dugogodišnjem uredniku toga časopisa. Tekst »Misaone i poetske vrijednosti Marulićeva književnog djela«, objavljen u *Mogućnostima* 1986, pokazuje kako Nikica Kolumbić cjelovito promatra Marulićev opus. Rad »Elementi dramskog u Marulićevu pjesničkom postupku« iz zbornika *Dana Hvarskog kazališta* posvećena 1989. Marku Maruliću kao da navješćuje priređivanje Marulićeve knjige *Dijaloški dramski tekstovi* što je u okviru *Sabranih djela Marka Marulića* objavljena u Splitu 1994. I u posljednje doba bavljenje Marulićem se

nastavilo; svjedoči o tom tekst »Recepcija Marulićeve *Judite* u kontekstu jubilarne godine 1901.«, objavljen u *Danima Hvarškoga kazališta XXVII* 2001. godine. Naravno, i u drugim naporima Kolumbićevim Marulić je uvijek odgovarajuće obrađivan, npr. pri priređivanju Lucićeva *Vartla* ili pri sintetskoj obradbi hrvatske književnosti od humanizma do manirizma; u toj knjizi iz 1980. Marulić je najspominjaniji autor.

Jasno je da su Marko Marulić i *Judita* velike Kolumbićeve teme, to su velike teme hrvatske filologije i hrvatske književnosti uopće, štoviše, u nekoj mjeri i hrvatskih ljudi od pera. Ovdje nam je bitno napomenuti da su se prije Kolumbića i usporedo s njime osuvremenjivanjem *Judite* pozabavili Ivan Slamnig i Marko Grčić. No njihovo je prenošenje u suvremeni jezik zasnovano drugačije nego Kolumbićevo; riječ je o djelomičnim ili cjelovitim proznim prijevodima.

No prije no što se pozabavimo Kolumbićevim prepjevom reći nam je kako je *Judita* još uvijek velika tema i u smislu tekstološkom. Na tom je planu rađeno i učinjeno mnogo. I u posljednje doba, nakon vrijednih rezultata Milana Moguš, u tom je smislu važan prinos dao Bratislav Lučin, s jedne strane u izdanju *Judite* za Marulićevu knjigu *Duhom do zvijezda*, Zagreb, 2001, s druge strane u studiji »Tekstološki i leksikološki prinosi Marulićevoj *Juditi*«, *Colloquia Maruliana*, XI, 2002, str. 207-233. Dakle, tekst *Judite* još nije definitivno uspostavljen pa će se naći i novih poboljšica. Razumije se da će se ta činjenica odraziti i u novim izdanjima prepjeva glasovitoga Marulićeva spjeva. Ovdje je korisno spomenuti i nedavno objavljivanje Moguševa *Rječnika Marulićeve Judite*.

U Kolumbićevu »Predgovoru« čitamo kako su se pri izradbi prepjeva javljale mnoge poteškoće, sve objektivne i proizašle iz slojevitih značajki Marulova djela. Moralo se pribjeći kompromisnim rješenjima, i to u smislu stanovitih odstupanja i od Marulićeve i od suvremene jezične norme; jezične slobode bile su, dakle, neizbježne. Ipak je ponegdje posao bio lagan, pa su »mogle ostati gotovo netaknute čitave Marulićeve jezične i stilsko-poetske cjeline« (str. 6), međutim, kad je bila nasušna kakva nevelika promjena (npr. jedne riječi u sroku), odmah je to stvaralo čitav kompleks problema, i to i teškoća rimovanja i teškoća semantičkih.

Kao Marulićevu, i Kolumbićevu rimariju mogle bi se davati primjedbe u smislu nepotpunih podudaranja, o čem autor prepjeva minuciozno govori u napomenama uz prepjev. U rimama Kolumbićevim ima i drugih nestandardnosti, kao kad se ne kaže *prije* nego *prija* (str. 36) da bi se moglo rimovati s *glavnija*, *Ozija*, *izvija*. U Kolumbića čitamo gundulićevsku *oholast* (str. 16) u rimi s *propast*, *prevlast* i *čast*. I potrebe dvanaestosložnih stihova iziskivale su da se npr. kaže *slobodio* (34) a ne *oslobodio*. Isti je razlog da npr. čitamo *opkol'mo* (54) umjesto *opkolimo* ili da u stihu *Ganut se je gori i zemlji cijelaj* (80) refleks dugoga jata moramo računati kao dva sloga, suprotno standardnoj hrvatskoj situaciji gdje bi se *cijelaj* čitalo kao dvosložna riječ. Isto je to u stihu *pošto zatriješe s prorocim' Mesiju* (83); *zatriješe* je tu četiri sloga. Naravno, u stihu *Ne njemu samomu grijeh je nudio* (61) *grijeh* je jednosložna riječ. Prekobrojni slog izbjegava se sinalefama, primjerima u kojima se dva susjedna vokala u dvjema riječima izgovaraju kao

jedan. Tako bi *Holoferna uzbunit* (70) bilo izgovoreno kao potrebnih šest slogova. Poseban problem predstavljaju imena iz *Biblije* i iz klasičke starine; uglavnom se tu primjenjuju današnji običaji, ali u slučaju rimujuće potrebe javljaju se i odstupanja, kao kad se mjesto genitivnoga primjera *Šimuna* javlja *Simeona* (44). U svem tom poslu Kolumbić je mogao dobro uspjeti i zato što suvereno poznaje Marulićev tekst, ali i zato što mu je uvijek pri ruci bilo i ostalo staro hrvatsko pjesništvo i njegov jezik. Tako je npr. vrlo lijepo pročitati početak stiha *zemlja je cavtjela* (*Forum*, XXIV, 1985, br. 6, str. 1326) u verziji objavljenoj 1985; novija je verzija *zemlja je cvjetala* (83), ali je izbjegavanjem starinske riječi rimovanje manje uspješno (*živjela x cavtjela* : *živjela x cvjetala*).

U svom poslu prepjevača pokazao se Nikica Kolumbić majstorom, a takav je i u pouzdanoj studiji »Marko Marulić i njegova 'Judita'«, tiskanoj na kraju knjige. Prije toga prinosi čitamo i sasvim sažeti tumač manje poznatih riječi.

Josip Lisac

MIRKO TOMASOVIĆ, *MARULOLOŠKE RASPRAVE 2000-2001*, Konzor, Zagreb, 2002, 211 str.

Knjiga koju predstavljamo plod je dvogodišnjega istraživanja i pažnje koju je uvaženi akademik i poznati marulolog Mirko Tomasović posvetio »ocu hrvatske književnosti« — Marku Maruliću. Knjiga je podijeljena na tri dijela, a sadrži dvanaest priloga koji su, uglavnom, već objavljeni u raznim periodicima. Za ovu su knjigu dorađene, a jedna se rasprava prvi put objelodanjuje (*Marović i Marulić*).

Prvi dio knjige sadrži šest rasprava, od kojih su četiri posvećene Marulićevoj hrvatskoj poeziji (»'Judita', prvi auktorski ep na 'harvackom jeziku'«; »Susana«; »Svarh muke Isukarstove«; »Od začetja Isusova«, »Od uskarsa Isusova«). Peta je rasprava posvećena Dujmu Balistriliću, Marulićevu kumu i jedinom meceni (»Dujam Balistrilić, jedini Marulićev mecena«), dok se u šestoj istražuje odnos Marulića i »Lekcionara« Bernardina Splićanina (»Marko Marulić i 'Lekcionar' Bernardina Splićanina«). Osobno mi je prvi dio najzanimljiviji jer je teološki najobojeniji.

Drugi dio knjige donosi četiri rasprave: »Nove spoznaje o intertekstualnim dodirima Marulića s Danteom«, »Silvije Strahimir Kranjčević o pjesničkoj vrijednosti 'Judite'«, »Pastir Loda i Marul« te »Marović i Marulić«.

Treći je dio knjige prigodničarskog, svečarskog značaja, a donosi dva napisa. Prvi je posvećen obljetnici »Judite« (»Marulićeva 'Judita' i anno currente MMI«), dok se drugi (»Obljetnički prinosi — IV. 1999. — IV. 2001.«) odnosi na razne proslave, izložbe, manifestacije, izdanja, skupove itd. posvećene Marku Maruliću.

U prvom zapisu prvog dijela (str. 11-18), posvećenu 'Juditi', autor govori o tome kako treba razumjeti da je prvi ep pisan na »našem jeziku« ili, kako piše